

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN MOTİVASYONLARI İLE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Cennet GÖLOĞLU DEMİR

Milli Eğitim Bakanlığı, Yunus Emre Ortaokulu, gologlu.cennet@gmail.com

Engin DEMİR

Karabük Üniversitesi, Meslek Yüksekokulu, edemirakademik@gmail.com

Yavuz BOLAT

Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, yavuzbolat06@gmail.com.tr

Makale Gönderme Tarihi: 25.03.2016 Makale Kabul Tarihi: 14.03.2017

Özet

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin mesleki motivasyonları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Araştırmaya 2014–2015 eğitim öğretim yılında, İstanbul İli Küçükçekmece İlçesinde bulunan ilkokullarda çalışan ve rastlantısal yolla seçilen toplam 204 sınıf öğretmeni katılmıştır. Tarama modelinde olan bu çalışmada veri toplama araçları olarak, Öztürk ve Uzunkol (2013) tarafından geliştirilen “İlkokul Öğretmeni Motivasyon Ölçeği” ile Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından geliştirilen “Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi” kullanılmıştır. Bu veri toplama araçları ile toplanan verilere Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi ve Spearman Testleri uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen veriler incelendiğinde öğretmenlerin genel motivasyonlarının yüksek olduğu fakat öğretmenlik mesleğini özümsemedikleri, öğretmenlerin kişilik özellikleri bakımından duygusal denge içerisinde oldukları, dışa dönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik özelliklerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin genel motivasyonlarının erkek öğretmenlerden daha yüksek olduğu görülmekle birlikte öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre kişilik özelliklerinin farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır. 20 yıl ve üstü deneyime sahip öğretmenlerin genel motivasyonlarının diğer çalışma deneyimine sahip öğretmenlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin motivasyonları ile kişilik özellikleri arasında düşük düzeyde pozitif ve negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf öğretmenleri, kişilik, motivasyon.

THE RELATIONSHIP BETWEEN CHARACTERISTICS OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS AND THEIR MOTIVATIONS

Abstract

The aim of this study is to reveal the relations between characteristics of primary school teachers characteristics and motivations. This study is joined by 204 randomly chosen primary school teachers who in primary schools around İstanbul/Küçükçekmece in the years of 2014-2015. As data collecting tools, in this survey “primary school motivation scale” which is developed by Öztürk and Uzunkol (2013) and “personality test based on adjectives” which is developed by Bacanlı, İlhan and Aslan (2009) is used. Mann Whitney U Test, Kruskal Wallis Test and Spearman Test is applied on the dates mentioned by these tools.

In this study, regarding the declares mentioned above, it is pointed out that in terms of internalizing their occupations motivation yet they couldn't internalize their occupation completely, and as being emotionally balanced in terms of their characteristics, they have features such as extraversion, being open to experiences abundance and being responsibly. Participatory female school teachers have higher average motivation than male ones, however they don't vary in their characteristics accordingly to their sexualities. Teachers with experience over 20 years, are to be defined with a motivation higher than the others. Besides, lower positive and negative sided relations are stated between the teacher's characteristics and motivations.

Key Words: Primary school teachers, Characteristics, Motivation.

Giriş

Harcanan zaman bireylerin ortaya koyduğu çabanın ve enerjinin göstergelerinden biri olsa da bu enerji ve çabayı etkileyen en önemli faktörlerden biri motivasyondur. Motivasyon, belirli bir eylemi yerine getirmek için bireylerin bazı içsel ve dışsal unsurlardan aldığı güçle coşku ve kararlılık göstererek davranışların yönlendirilmesi (Barutçugil, 2002: 183) şeklinde tanımlanmakla birlikte, bireyin faaliyet gösterdiği kurumun amaçlarına ulaşmasını sağlayan veya buradaki görevlerin yerine getirilmesinde bireysel davranışları etkileyen psikolojik süreçler olarak da tanımlanabilir (Bennell, 2004). Bu bağlamda öğretmen motivasyonu; öğretmenlerin mesleki görevlerini yerine getirmelerinde ve kurumun amaçlarına ulaşmasında önemli bir unsurdur. Yüksek motivasyona sahip öğretmenler; enerjik, hevesli, yeni yaklaşımlar denemeye istekli ve risk alabilen öğretmendir (Ergün, 2007: 132; Herndon, 2007: 138). Bu öğretmenler işleriyle de daha fazla meşgul olmaktadır ve işlerinden daha çok memnundurlar (Levesque, Blais ve Hess, 2004; Akt: Fernet ve diğerleri, 2008). Ayrıca eğitim sisteminin en etkin öğelerinden biri olan öğretmenden öğretim becerileri ve yeterlikleri açısından kendini geliştirmesi, eğitim dünyasındaki gelişmeleri takip etmesi, yenilikçi olması ve yeni öğretim yöntemlerini kullanmak için uğraşması beklenmektedir. Öğretmenlerin bütün bunları gerçekleştirebilmesi ise onların motivasyonlarına bağlıdır (Mustafa ve Othman, 2010). Eğer öğretmenler yeterli motivasyona sahip değillerse, öğrencileri ve eğitimi doğrudan etkileme açısından daha az yeterli olacaklardır (Inayatullah & Jehangir, 2012). Öğretmen motivasyonu ile ilgili olarak Latin Amerika, Asya ve Afrika'dan seçilen 16 ülkeden katılımcılarla yapılan araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin "daha çok motive olmamış oldukları" tespit edilmiştir. Aynı çalışmada öğretmenlerin motivasyonsuzluğu öğrenciye yönelik tutum, hazırlıksız olma ve işleriyle ilgili görevlerde daha az zaman geçirmeye ilişkili bulunmuştur (Guajardo, 2011). Bu bağlamda motive olamamış öğretmenlerin, görevlerini yapmak için istekli olmaları ve ilgili görevleri yerine getirmek için yeterli zamanı ayırması da mümkün olmayacaktır.

Bireyin kişilik özellikleri toplumsal ve mesleki rollerini yerine getirmesinde önemli bir özelliktir. Kişilik kavramı *persona* kavramına dayandırılmaktadır (Sosyal, 2008; Yıldız, Boz ve Yıldırım, 2012). Bireyin sahip olduğu kişilik özellikleri mesleğine olan motivasyonuna olumlu ve olumsuz etkilerde bulunabilir. Kişilik hakkında

literatüre geçmiş birçok tanım bulunmakla birlikte yapılan tanımlar genellikle bireylerin izlenebilen davranışlarından yola çıkarak yapılmış kişilik tanımlamalarıdır (Tabak, Asım, Tatar ve Çetin, 2010). Kişilik tanımlarında, zaman içinde sabit olan ve duygusal, davranışsal ve bilişsel biçimleri belirlemede bir araya gelmiş, psikolojik nitelikteki özellikleri işaret ederek, bireylerin kim olduğunu gösteren yapılara işaret edilmiştir (Mount, Barrick, Scullen ve Rounds, 2005, Akt: Basım, Çetin ve Tabak, 2009). Genel olarak düşünüldüğünde ise kişilik bireyi diğer bireylerden farklılaştıran özellikler bütünü olarak insanın bütün yaşantısına etki etmektedir (Yıldız, Boz ve Yıldırım, 2012).

İnsan gelişimi fiziksel, zihinsel, sosyal ve ahlak gelişimi gibi çeşitli temel boyutlardan oluşan karmaşık bir süreçtir ve her bir boyut arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum, gelişmelerden etkilenen bireyde farklı kişilik yapılarının oluşmasına neden olmaktadır (Çamlıbel, 2012; Özdemir, Özdemir, Kadak ve Nasıroğlu, 2012). Bu kişilik yapılarını tutum, davranış, ilgi, gereksinimler, başarı, zekâ, yetenek gibi özellikler oluşturmaktadır (Deniz ve Kesicioğlu, 2013).

Kişilik yapısı, bilim insanları tarafından incelenerek farklı kategoriler altında tarif edilmeye çalışılmıştır (Deniz ve Kesicioğlu, 2013). Kişilik tanımlarının yanında kişilik tipleriyle ilgili bazı sınıflamalar mevcuttur. Bu kişilik tipleri, kişilik sınıflaması yapan bilim insanlarının çalışma alanlarına göre değişiklik göstermektedir. Freidman ve Rosenman (1960) tarafından stres kavramıyla ilişki kurularak ortaya çıkarılan kişilik kuramında "A tipi" ve "B tipi" kişilik biçimlerine yer verilmiştir (Sosyal, 2008). Ancak kişilik konusunda bu türden birçok yaklaşım öne sürülmekle birlikte, kişiliği açıklamaya yönelik bireysel farklılıklara odaklanarak, kişilerin sergiledikleri gözlemlenebilen davranış biçimlerinden hareketle ortaya konan özellik yaklaşımının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bu yöntemde kişilerin kendilerini ve diğerlerini tanımlamada kullandıkları sözcükler önemli yer tutar. Bu sözcüklerin analizinden hareketle kişilerin durumlar karşısında sergiledikleri davranışların tutarlılık göstermesi ve bu davranışların kalıtsal özellik taşıyarak zaman karşısında sürekliliğini koruması gibi nitelikler taşıması ön plana çıkmaktadır (Basım, Çetin ve Tabak, 2009; Tabak, Basım, Tatar ve Çetin, 2010).

Kişilik yapıları ve sınıflamaları arasında Beş Faktör Kişilik Modeli'ni, uzun bir geçmişi olan yeni bir bakış açısı olarak görmek mümkündür. Önceki bakış açılarından farklı olarak kişilik, teoriye değil bilimsel gözleme dayanmakta ve kişilik beş temel boyutta ele alınmaktadır (Çelebi ve Uğurlu, 2014). Beş faktörlü kişilik yapısında sorumluluk, uyumluluk, duygusal denge, açıklık ile dışadönüklük kişilik özellik boyutları bulunmaktadır (Basım, Çetin ve Tabak, 2009; Tabak, Basım, Tatar ve Çetin, 2010). Beş faktörlü kişilik faktöründe yer alan kişilik yapıları aşağıdaki tablodaki gibi özetlenmektedir (Basım, Çetin ve Tabak, 2009; Çelebi ve Uğurlu, 2014):

Tablo 1: Beş Faktör Kişilik Modelinin Yapısı

Kişilik Boyutları	Özellikleri
Sorumluluk	Hedefe yönelik davranışları belirgindir. Bu kişiler güvenilir, dikkatli ve titizdirler. Çalışma yaşamları planlıdır.
Uyumluluk	Bireyin daha insancıl özelliklerini içerir. Bu tip kişilikteki bireyler güvenilir, yumuşak başlı, açık sözlü, fedakâr, alçak gönüldürler.
Duygusal Denge	Bu boyut, heyecanlı ya da endişeli bir yapı, güvensizlik, sinirlilik ve yüksek düzeyde uyarılabilirlik gibi özellikler ile tanınmaktadır. Böyle kişilerin duygusal dengeleri sıklıkla değişmeye yatkındır.
Açıklık	Kişinin yeni şeyler yapmaya, yeni deneyimlere açık ve istekli olmasıdır. Hayal kuran, maceracı, orijinal, yaratıcı, meraklı, kendi düşünce ve duygularına yöneliktirler.
Dışadönüklük	Bu bireyler sosyal grup içinde öne çıkarlar. Çünkü sosyal iletişim yetenekleri belirgin ölçüde baskındır. Ayrıca bu bireyler pozitif ve enerjik, sosyal, neşeli, baskın, iddialı ve diğerlerine karşı ilgilidirler.

Yukarıda açıklanan kişilik modelinde kişiliğin birey üzerindeki genel etkisi dikkate alındığında bu etkinin bireyin mesleki motivasyonu üzerine etkisinin olduğunu söylemek zor görünmemektedir. Ayrıca kişilik özelliklerinden hangilerinin öğretmen motivasyonunda olumlu ya da olumsuz etkiye sahip olduğunu tespit etmek, öğretmenlik mesleği açısından önemli faydalar sağlayabilir. Bu nedenle bu araştırmada, “*ilköğretim sınıf öğretmenlerinin motivasyon ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki nasıldır*” sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır:

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim sınıf öğretmenlerinin motivasyon ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu bağlamda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- İlkokul öğretmenlerinin motivasyon düzeyleri ve kişilik özellikleri nasıldır?
- 2-Cinsiyet ve deneyime göre öğretmenlerin motivasyon düzeyleri ve kişilik özellikleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 3- İlkokul öğretmenlerinin motivasyon düzeyleri ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Bu araştırmada, var olan durumun olduğu şekliyle betimlenmesi ve ilköğretim öğretmenlerinin kişilik özellikleriyle motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlandığı için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma grubunu, 2014–2015 eğitim öğretim döneminde, İstanbul İli Küçükçekmece İlçesi’nde bulunan ilköğretimde çalışan ve rastlantısal yolla seçilen toplam 204 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik nitelikleri incelendiğinde, öğretmenlerin %61,8’i kadın

%38,2'si erkektir. Öğretmenlerin %27,0'si 1-10 yıl, %62,3'ü 11-20 yıl %10,8'i ise 21 yıl ve üstü deneyime sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, Öztürk ve Uzunkol (2013) tarafından geliştirilen "İlkokul Öğretmeni Motivasyon Ölçeği", Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından geliştirilen "Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi" ile toplanmıştır. Araştırmacılardan ölçeklerin kullanımıyla ilgili gerekli izinler alınmıştır.

İlkokul Öğretmeni Motivasyon Ölçeği

İlkokul Öğretmeni Motivasyon Ölçeği, Öztürk ve Uzunkol (2013) tarafından 5'li likert olarak geliştirilmiştir. Araştırmacılar, ölçeğin yapı geçerliliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılarak 4 faktör ve 30 maddeden oluşan geçerli bir ölçek elde etmişlerdir. Ölçeğin güvenirlik çalışması için iç tutarlılık katsayıları (alfa) hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı .87 olarak bulunmuştur. "Mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı" faktörünün iç tutarlılık katsayısı .87, "takdir edilme ve mesleki mutluluk" faktörünün iç tutarlılık katsayısı .86, "meslekten kaçınma" faktörünün iç tutarlılık katsayısı .79, "mesleği özümseme" faktörünün iç tutarlılık katsayısı .61 olarak hesaplanmıştır.

Bu araştırmada yapılan güvenirlik analizi sonuçlarına göre Cronbach's Alpha değerleri İlkokul Öğretmeni Motivasyon Ölçeği'nin toplamında .83'ken, ölçeğin boyutları olan "mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı" .81, "takdir edilme ve mesleki mutluluk" .66, "meslekten kaçınma .69", "mesleği özümseme .53", olarak hesaplanmıştır. Bu bulgular Kalaycı (2006)'nın belirtmiş olduğu $0.60 \leq \alpha \leq 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir, $0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir, şeklinde yorumlandığında sonuçlar ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Argon, İsmetoğlu ve İşeri(2014) tarafından "İlkokul Öğretmeni Motivasyon Ölçeği'ne" yapılan güvenirlik analizi sonuçları ölçek toplamında .93'ken, boyutları olan mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı .91, takdir edilme ve mesleki mutluluk .79, meslekten kaçınma .66, mesleği özümseme .50, olarak hesaplanmıştır.

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT); Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından beş faktör kuramına dayalı olarak geliştirilmiştir. SDKT, birbirine zıt sıfat çiftlerine dayalı 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri iki kutupludur. Ancak, yanıtlama 1-7 arasında likert tarzında yapılmaktadır. İki kutuplu maddeler, 7 noktalı bir boyut üzerinden alınan puanlara göre değerlendirilmektedir. Yapılan faktör analizi sonucunda Dışadönüklük (örn. "yalnızlığı tercih eden-sosyal/topluluğu seven"), Yumuşak başlılık (örn."kindar-affedici"), Sorumluluk (örn. "düzensiz-düzenli"), Duygusal Dengesizlik (örn. "sakin-sinirli") ve Deneyime Açıklık (örn. "sanata ilgisiz-sanata ilgili") olmak üzere beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Beş faktörün ölçeğin toplam varyansının % 52.63'nü açıkladığı görülmüştür. Dışadönüklük alt ölçeği 9, yumuşak başlılık alt ölçeği 9, sorumluluk alt ölçeği 7,

duygusal dengesizlik alt ölçeği 7 ve deneyimlere açıklık alt ölçeği ise 8 maddeden oluşmaktadır. SDKT'nin uyum geçerliğini sınamak için Sosyotropi Ölçeği, Çatışmalara Tepki Ölçeği, Negatif-Pozitif Duygu Ölçeği ve Sürekli Kaygı Envanteri kullanılmıştır. SDKT'nin boyutlarının bu ölçeklerle orta düzeyde ve anlamlı bir yapı ortaya koyduğu görülmüştür. SDKT'nin güvenilirlik çalışmasında, her bir alt ölçek için testin tekrarı yöntemi ile elde edilen güvenilirlik katsayıları Dışadönüklük için .85, Yumuşak başlılık için .86, Sorumluluk için .71, Duygusal Dengesizlik için .85 ve Deneyime Açıklık için ise .68'dir. Cronbach Alpha katsayıları Dışadönüklük için .89, Yumuşak başlılık için .87, Sorumluluk için .88, Duygusal Dengesizlik için .73 ve "Deneyime Açıklık için .80'dir. Bu bulgular Kalaycı'nın (2006) belirtmiş olduğu $0.60 \leq \alpha \leq 0.80$ ise ölçek oldukça güvenilir, $0.80 \leq \alpha \leq 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir, önermesine uygun şekilde yorumlandığında sonuçlar ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach Alfa katsayıları ise Dışadönüklük için .81, yumuşak başlılık için .80, Sorumluluk için .67, Duygusal Dengesizlik için .63 ve Deneyime Açıklık için .82'dir. Benzer şekilde Kalafat (2012) öğretmenlerle yaptığı uygulamanın sonucunda Cronbach Alfa katsayılarını, dışa dönüklük boyutunda .87, duygusal dengesizlik boyutunda .61, deneyime açıklık boyutunda .84, yumuşak başlılık boyutunda .85 ve sorumluluk boyutunda .82 olarak hesaplamıştır.

Bulgular

Öğretmenlerin motivasyon ve kişilik özelliklerine yönelik bulgular Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2: Öğretmenlerin Motivasyon Düzeylerine Yönelik Bulgular

Alt Boyutlar	min	max	\bar{x}	ss	Düzyey
Mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı	3,00	3,00	4,29	0,35	Tamamen Katılıyorum
Takdir edilme ve mesleki mutluluk	2,38	5,00	4,32	0,36	Tamamen Katılıyorum
Meslekten kaçınma	1,00	4,83	2,28	0,67	Katılmıyorum
Mesleği özümseme	1,00	5,00	2,92	0,74	Kararsızım
Genel motivasyon	2,77	4,80	3,76	0,28	Katılıyorum

Tablo 2'de öğretmenlerin motivasyon düzeylerine yönelik puanları görülmektedir. Her boyutta ölçekten alınabilecek minimum ortalama puan bir, maksimum ortalama puan beştir. Uygulama sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde öğretmenlerin "mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı" ($\bar{x}=4,29$) ile "takdir edilme ve mesleki mutluluk" ($\bar{x}=4,32$) boyutlarından aldıkları ortalama puanların "tamamen katılıyorum" düzeyinde olduğu görülmektedir. "Meslekten kaçınma" ($\bar{x}=2,28$) boyutunda ise ortalama puanların "katılmıyorum" düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin mesleklerini sürdürme eğilimi içerisinde olduklarının da bir göstergesidir. Boyutlar arasında dikkat çeken "mesleği özümseme"dir. Öğretmenlerin bu boyuttan aldıkları ortalama puan

($\bar{x}=2,92$) yani “karasızım” düzeyindedir. Dolayısıyla öğretmenlerin tam olarak mesleği özümstediklerinin söylenmesi mümkün görülmemektedir. Öğretmenlerin genel motivasyon ortalamaları ($\bar{x}=3,76$) ise “katılıyorum” düzeyindedir. Kısaca öğretmenlerin motivasyonlarının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3: Öğretmenlerin Kişilik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Alt Boyutlar	min	max	\bar{x}	ss	Düzye
Duygusal Dengesizlik	1,00	5,86	3,53	0,84	Biraz Uygun
Dışadönüklük	2,67	6,89	5,03	0,76	Biraz Uygun
Deneyime Açıklık	2,88	7,00	5,56	0,84	Oldukça Uygun
Yumuşak Başlılık	2,89	7,00	5,74	0,75	Oldukça Uygun
Sorumluluk	2,86	7,00	5,87	0,70	Oldukça Uygun

Tablo 3’te öğretmenlerin kişilik özelliklerine yönelik puanlarını görülmektedir. Bu boyutta ölçekten alınabilecek minimum ortalama puan 1, maksimum ortalama puan 7’dir. Uygulama sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde öğretmenlerin “Duygusal Dengesizlik” ortalama puanlarının ($\bar{x}=3,53$) “biraz uygun” düzeyinde olduğu görülmektedir. Bir diğer ifadeyle öğretmenlerin duygusal dengesizlik kişilik özelliğine daha az sahip oldukları, daha çok duygusal denge içerisinde oldukları şeklinde yorumlanabilir. Öğretmenlerin “Dışadönüklük” ortalama puanlarının ($\bar{x}=5,03$) olduğu yani öğretmenlerin içedönük olmadığı daha çok dışadönük kişilik özelliğine sahip oldukları görülmektedir. “Deneyime Açıklık” ($\bar{x}=5,56$) , “Yumuşak Başlılık” ($\bar{x}=5,74$) ve “Sorumluluk” ($\bar{x}=5,87$) boyutları ortalama puanları incelendiğinde ise öğretmenlerin belirtilen kişilik özelliklerine “oldukça uygun” düzeyinde sahip oldukları görülmektedir. Bir diğer ifade ile öğretmenlerin deneyime açık olduğu, yumuşak başlı olduğu ve sorumluluk sahibi olduğu söylenilebilir.

Tablo 4: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğretmenlerin Motivasyon Düzeyi Puanları (Mann Whitney U Testi Sonuçları)

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra toplamı	U	P
Mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı	Kadın	126	105,63	13309,00	4520,00	,335
	Erkek	78	97,45	7601,00		
Takdir edilme ve mesleki mutluluk	Kadın	126	107,89	13594,00	4235,00	,095
	Erkek	78	93,79	7316,00		
Meslekten kaçınma	Kadın	126	108,71	13697,50	4131,50	,055
	Erkek	78	92,47	7212,50		
Mesleği özümseme	Kadın	126	104,72	13195,00	4634,00	,490
	Erkek	78	98,91	7715,00		
Genel motivasyon	Kadın	126	108,94	13726,00	4103,00	,047
	Erkek	78	92,10	7184,00		

P<0.05 anlamlı

Tablo 4’te cinsiyet değişkenine göre öğretmenlerin motivasyon düzeylerinin farklılaşp farklılaşmamasına yönelik Mann Whitney U Testi sonuçları

görülmektedir. Öğretmenlerin “mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı”, “takdir edilme ve mesleki mutluluk”, “meslekten kaçınma” ve “mesleği özümseme” alt boyutları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin genel motivasyonlarının ise cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir (U=4103,00, p<0.05). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kadın öğretmenlerin genel motivasyonlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Cinsiyet Değişkenine Göre Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri (Mann Whitney U Testi Sonuçları)

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra toplamı	U	P
Duygusal Dengesizlik	Kadın	126	105,42	13283,50	4545,50	,368
	Erkek	78	97,78	7626,50		
Dışadönüklük	Kadın	126	106,77	13453,50	4375,50	,188
	Erkek	78	95,60	7456,50		
Deneyime Açıklık	Kadın	126	106,13	13372,00	4457,00	,264
	Erkek	78	96,64	7538,00		
Yumuşak Başlılık	Kadın	126	101,92	12842,50	4841,50	,859
	Erkek	78	103,43	8067,50		
Sorumluluk	Kadın	126	101,30	12764,00	4763,00	,712
	Erkek	78	104,44	8146,00		

P<0.05 anlamlı

Tablo 5'te öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre kişilik özelliklerinin farklılaşp farklılaşmamasına yönelik Mann Whitney U Testi sonuçları görülmektedir. “Duygusal Dengesizlik”, “Dışadönüklük”, “Deneyime Açıklık”, “Yumuşak Başlılık” ve “Sorumluluk” alt boyutları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 6: Deneyim Değişkenine Göre Öğretmenlerin Motivasyon Düzeyi Puanları
(Kruskal Wallis Testi Sonuçları)

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	P	Fark-Grup
Mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı	1-10 yıl	55	91,82	2	4,131	,127	-
	11-20 yıl	127	103,86				
	20yıl üstü	22	121,34				
Takdir edilme ve mesleki mutluluk	1-10 yıl	55	102,58	2	,819	,664	-
	11-20 yıl	127	100,66				
	20yıl üstü	22	112,91				
Meslekten kaçınma	1-10 yıl	55	95,42	2	4,208	,122	-
	11-20 yıl	127	101,57				
	20yıl üstü	22	125,55				
Mesleği özümseme	1-10 yıl	55	96,00	2	,938	,626	-
	11-20 yıl	127	104,76				
	20yıl üstü	22	105,73				
Genel motivasyon	1-10 yıl	55	90,22	2	8,523	,014	3-1,2
	11-20 yıl	127	102,43				
	20yıl üstü	22	133,64				

P<0.05 anlamlı

Tablo 6'da deneyim değişkenine göre öğretmenlerin motivasyon düzeyi puanlarına yönelik Kruskal Wallis Testi sonuçları görülmektedir. Öğretmenlerin "mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı", "takdir edilme ve mesleki mutluluk", "meslekten kaçınma" ve "mesleği özümseme" alt boyutları arasında deneyime göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin genel motivasyonlarının ise deneyime göre farklılaştığı görülmektedir ($\chi^2_{(2)}= 8,523$ p<0.05). Sıra ortalamaları dikkate alındığında kadınların genel motivasyonlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Genel motivasyon sıra ortalamaları arasındaki farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi sonucuna göre, 20 yıl ve üstü deneyime sahip öğretmenlerin genel motivasyonlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7: Deneyim Değişkenine Göre Öğretmenlerin Kişilik Özellikleri
(Kruskal Wallis Testi Sonuçları)

Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	P	Fark-Grup
Duygusal Dengesizlik	1-10	55	116,55				
	11-20	127	98,56	2	4,657	,097	-
	20 üstü	22	90,16				
Dışadönüklük	1-10	55	92,33				
	11-20	127	103,49	2	4,230	,127	-
	20 üstü	22	122,20				
Deneyime Açıklık	1-10	55	92,83				
	11-20	127	107,51	2	2,541	,281	-
	20 üstü	22	97,75				
Yumuşak Başlılık	1-10	55	91,73				
	11-20	127	106,11	2	2,547	,280	-
	20 üstü	22	108,57				
Sorumluluk	1-10	55	92,64				
	11-20	127	104,66	2	2,662	,264	-
	20 üstü	22	114,70				

P<0.05 anlamlı

Tablo 7’de deneyim değişkenine göre öğretmenlerin kişilik özelliklerine yönelik puanlarının Kruskal Wallis Testi sonuçları görülmektedir. “Duygusal Dengesizlik”, “Dışadönüklük”, “Deneyime Açıklık”, “Yumuşak Başlılık” ve “Sorumluluk” alt boyutları arasında deneyime göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 8: Öğretmen Motivasyonu ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki
(Spearman Testi)

Alt Boyutlar	Mesleğe yönelik olumlu tutum ve mesleki başarı	Takdir edilme ve mesleki mutluluk	Meslekten kaçınma	Mesleği özümseme	Genel motivasyon
Duygusal Dengesizlik	-,059	-,087	,090	-,156*	-,076
Dışadönüklük	,110	,083	,024	,023	,151*
Deneyime Açıklık	,282**	,284**	-,181**	,066	,237**
Yumuşak Başlılık	,136	,187**	-,081	304**	,201**
Sorumluluk	,269**	,233**	-,073	,119	,221**

**p<0.01, *p<0.05

Tablo 8’de öğretmenlerin motivasyonları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye yönelik Spearman Testi sonuçları görülmektedir. Verilerin normal dağılım göstermemesinden dolayı, korelasyon analizinde spearman sıra korelasyonu kullanılmıştır. Korelasyon katsayısının, mutlak değer olarak, 0.70-1.00 arasında olması yüksek, 0.70-.30 arasında olması orta, ve 0.30-0.00 arasında olması ise düşük düzeyde ilişki olarak yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2007). Bu noktadan hareketle öğretmenlerin motivasyonları ile kişilik özellikleri arasında düşük düzeyde ilişkiler tespit edilmiştir. Tablo incelendiğinde dikkat çeken bulgular şu şekildedir: Yumuşakbaşlılık kişilik özelliğine sahip olma durumu arttıkça, öğretmenler mesleklerini daha fazla özümsemekte iken duygusal dengesizlik kişilik özelliğine sahip olma durumu arttıkça mesleği daha az özümsemektedirler. Deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik özelliğine sahip olma durumu arttıkça mesleğe yönelik genel motivasyonda artmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Motivasyon düzeylerine yönelik sonuçlar incelendiğinde öğretmenlerin genel motivasyonlarının yüksek olduğu fakat “mesleği özümseme” konusunda mesleklerini tam olarak benimsediğini söylemek mümkün görünmemektedir. Bu araştırmadaki öğretmenlerin mesleki özümseme konusundaki olumsuz durum “etkili öğretmen özelliklerinin” sıralandığı Şen ve Erişen (2002) tarafından yapılan araştırmanın aksine sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu araştırmada mesleği sevme yani özümseme etkili bir öğretmen özelliği olarak nitelendirilmiştir (Şen ve Erişen, 2002). Bu nedenle araştırmaya katılan öğretmenlerin, “etkili öğretmenlik özellikleri” bağlamında bazı sorunları olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin kişilik özellikleri incelendiğinde, duygusal denge içerisinde oldukları; “dışadönüklük”, “deneyime açıklık”, “yumuşak başlılık” ve “sorumluluk” kişilik özelliklerine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan dışadönük olma ile ilgili olanları Deniz ve Kesicioğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada dışadönüklük ile ilgili sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmada dışadönüklük puan ortalamaları kız ve erkek öğrencilerde benzer olarak hesaplanmıştır.

Kadın öğretmenlerin genel motivasyonlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmen motivasyonu, onların cinsiyetine göre anlamlı bir şekilde değişiklik göstermemiştir. Bu sonuç, öğretmenleri motive eden faktörlerin cinsiyete göre farklılaşmadığı şeklinde yorumlandığında araştırma bulguları Receptoğlu (2013), Aksoy (2006), Güven (2007), Eroğlu (2007), Everett (1988), Oades (1983), Pennington (1997), Smith (1999), Tanrıverdi (2007), Tiryaki (2008) ve Yılmaz (2009) tarafından yapılan araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Öğretmenlerin cinsiyet değişkenine göre kişilik özelliklerinin farklılaşmadığı görülmüştür. Deniz (2008) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenlerin “duygusal dengesizlik”, “geçimlilik” ve “sorumluluk” alt boyutları arasında anlamlı bir farklılığın görülmemesi bu araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ayrıca “açıklık” boyutunda kadınlar lehine bir sonuç ortaya çıkması bu araştırmayı Deniz’in (2008) araştırmasından farklı kılmaktadır.

20 yıl ve daha üstü deneyime sahip öğretmenlerin genel motivasyonlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulguların aksine Recepoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada, 1-5 yıl arasında kıdemli olan öğretmenlerin motivasyon puanları diğer deneyim grupları arasında en yüksek düzeydedir. Ayrıca göreve yeni başlayan öğretmenlerin motivasyon düzeyleri oldukça yüksek düzeydedir. Bu farklılığın oluşması nedeniyle bu iki çalışma birbirine aksi yönde sonuçlar ortaya koymaktadır.

Deneyim değişkenine göre öğretmenlerin kişilik özelliklerinin farklılaşmadığı görülmüştür. Deniz (2008) tarafından yapılan çalışmada ise “duygusal dengesizlik”, “açıklık”, “geçimlilik” ve “sorumluluk” alt boyutlarında deneyime göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat 11-15 yıl arası çalışma süresine sahip olan öğretmenlerin 1-5 yıl arası deneyime sahip olanlara kıyasla “dışadönüklük” kişilik özelliğine daha çok sahip oldukları tespit edilmiştir.

Ayrıca öğretmenlerin motivasyonları ile kişilik özellikleri arasında düşük düzeyde pozitif ve negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Öğretmenlerin kişilik özelliklerinin farklılaştığı için bu durum onların mesleklerine ilişkin motivasyonlarına farklı şekilde yansıdığını göstermektedir.

Kişilik özelliklerinden “yumuşak başlılık” özelliğine sahip olan öğretmenlerin mesleklerini daha fazla özümsemekte olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak “duygusal dengesizlik” kişilik özelliğine sahip olan öğretmenlerin mesleğini daha az özümstedikleri tespit edilmiştir. “Deneyime açıklık”, “yumuşak başlılık” ve “sorumluluk” kişilik özelliğine sahip olma durumu arttıkça öğretmenlerin mesleğe yönelik genel motivasyon da artmaktadır. Çalışmada kişilik ve motivasyon ilişkisine ait ulaşılan durumlar dikkate alındığında bu iki kavram arasındaki ilişkinin olduğundan daha derin anlamlar içerdiği söylenebilir. Mesleki motivasyondaki farklı düzeylerin sadece kişilik özelliğine bağlanması da mümkün görünmemektedir.

Öneriler

Bu çalışma sadece ilköğretim öğretmenleriyle sınırlıdır. Yeni çalışmalara orta öğretim ve yükseköğretim kurumlarında çalışan değişik branşlardaki eğitimciler ve yöneticiler de dâhil edilebilir.

Öğretmen dışsal motivasyonunun artmasında “maddi ve manevi ödüllendirme” onların mesleki motivasyonlarını önemli derece artıracaktır. Bu nedenle öğretmen ödüllendirilme sistemi adil ve kriterlere uygun yapılmalıdır.

Öğretmen kişilik özellikleri farklılık göstermektedir. Bu farklılık dikkate alınarak mesleki motivasyonun artırılmasında okul rehberlik hizmetlerinin öğretmene yönelik kişilik hizmetlerinin sunulması sağlanmalıdır. Ayrıca bu çalışmada ilerleyen deneyim yıllarına göre öğretmenlerin motivasyonlarının arttığı gözlemlenmiştir. Okullarda belirli düzeyde yüksek deneyime sahip ilköğretim öğretmenlerinin istihdam edilmesi diğer öğretmenlerin motivasyonuna olumlu etkilerde bulunabilir.

Kaynakça

Aksoy, H. (2006). *Örgüt ikliminin motivasyon üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Argon, T. İsmetoğlu, M. & İşeri, B. (2014). İlkokullarda sanatsal denetim ve öğretmen motivasyonu üzerine öğretmen görüşleri. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 286-296.

Bacanlı, H., İlhan, T. & Aslan S. (2009). Beş faktör kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: sıfatlara dayalı kişilik testi (SDKT), *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.

Barutçugil, İ. (2002). *Organizasyonlarda duyguların yönetimi*. Birinci Baskı. İstanbul: Kariyer Yayıncılık

Basım, N., H., Çetin, F. & Tabak, A. (2009). Beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63), 20-34.

Bennel, P. (2004). Teacher motivation and incentives in sub-saharan africa and asia. <http://www.eldis.org/vfile/upload/1/document/0708/doc15160.pdf> adresinden 27.09.2013 tarihinde alınmıştır.

Büyükses, L. (2010). *Öğretmenin iş ortamındaki motivasyonunu etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Çelebi, N. & Uğurlu, B. (2014). Resmi liselerde çalışan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (18), 537-569.

Deniz, N. (2008). *İlköğretimde çalışan sınıf öğretmenlerinin kişilik özellikleri ile iş tatminleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Sultanbeyli İlçesi Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Deniz, Ü. & Kesicioğlu, S. O. (2013). Okul öncesi öğretmen adaylarının kişilik özelliklerinin bazı değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13 (2), 1-13.

Eroğlu, F. (2000). *Davranış Bilimleri*. İstanbul: Beta Yayınevi.

Eroğlu, S. (2007). *Toplam kalite yönetimi uygulanan orta öğretim kurumlarında öğretmenlerin örgütsel adanmışlık ve motivasyon düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Everett, G. B. (1988). *A study of the relationship between principal's leadership style and the level of motivation of the teaching staff*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tennessee State University Graduate School, Tennessee.

Ergün, M. (2007). Sınıfta Motivasyon. (Editör: Emin Karip). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 131-147.

Falout, J. (2010). Strategies for teacher motivation. *The Language Teacher*, 34 (6).

Fernet, C., Senécal, C., Guay, F., Marsh, H. & Dowson, M. (2008). The Work Tasks Motivation Scale for Teachers (WTMST). *Journal of Career Assessment*, 16, 256–279.

Fernet, C., Caroline L., Frédéric, S., Herbert, G. & Dowson, M. M. (2008). The work tasks motivation scale for teachers (wtmst). *Journal of Career Assessment*, 16 (2), 256–279

Guajardo, J. (2011). Teacher Motivation: Theoretical Framework, Situation Analysis of Save the Children Country Offices, and Recommended Strategie . <http://www.oxfamnovib.nl/related-materials.html> Erişim Tarihi: 13.01.2014.

Güven, A. (2007). *Kamu yöneticilerinin davranış tarzlarının personelin motivasyonu üzerine etkileri: Tokat il milli eğitim müdürlüğünde çalışan öğretmenler üzerinde bir uygulama*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Osman Paşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

Herndon, B. C. (2007). *An analysis of the relationships between servant leadership, school culture, and student achievement*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Missouri Faculty of the Graduate School, Colombia.

Inayatullah, A., & Jehangir, P. (2012). Teacher's job performance: The role of motivation. *Abasyn Journal of Social Science*, 5(2), s. 78-99.

Kalafat, S. (2012). Lise öğretmenleri kişilik özelliklerinin öğretmen yeterliliklerine etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(3), 193-200.

Kalaycı, Ş. (2006). SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. 2.Baskı. Ankara, Asil yayın Dağıtım,

Mustafa, M., & Othman, N. (2010). The effect of work motivation on teacher's work performance in pekanbaru senior high schools, Riau Province, Indonesia. *SOSIOHUMANIKA*, 3(2), 259-272.

Oades, C. D. (1983). *Relationship of teacher motivation and job satisfaction*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, University of Manitoba, Canada.

Özdemir, O., Özdemir, G. P., Kabak, T. M. & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589,

Öztürk, E. & Uzunkol, E. (2013). İlkokul öğretmeni motivasyon ölçeğinin psikometrik özellikleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 2013, 9(4), 421-435.

Pennington, P. W. (1997). *Principal leadership and teacher motivation in secondary schools*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Tennessee State University Graduate School, Tennessee.

Recepoğlu, E. (2013). Öğretmenlerin iş motivasyonlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (2) 575-588.

Smith, T. M. (1999). *A study of the relationship between principal's leadership style and teacher motivation: The teachers' perspective*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Georgia State University College of Education, Georgia.

Şahin, A. (2011). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 239-259.

Şen, Ş., H. & Erişen, Y. (2002). Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretim elemanlarının etkili öğretmenlik özellikleri. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 99-116.

Sığı, Ü. & Gürbüz, S. (2011). Akademik başarı ve kişilik ilişkisi: üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 30-48.

Sosyal, A. (2008). Çalışma yaşamında kişilik tipleri: bir literatür taraması. *İşveren Çimento Dergisi*, (1), 4-19.

Tabak, A., Basım, N. H., Tatar, İ. & Çetin, F. (2010). İzlenim yönetimi taktiklerinde beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: savunma sanayiinde bir araştırma. *Ege Akademik Bakış*, 10 (2) 2010: 539-557.

Tanrıverdi, S. (2007). *Katılımcı okul kültürünün yabancı dil öğretmenlerinin iş motivasyonu ile ilişkisine yönelik örnek bir çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tiryaki, A. (2008). *İşletmelerde modern liderlik yaklaşımları ve çalışan motivasyonu ilişkisine yönelik bir uygulama*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldız, S., Boz, T. & Yıldırım, F. B. (2012). Kişilik tipi ile olumlu sosyal davranış arasındaki ilişki: Marmara üniversitesi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 215-233.

Yılmaz, F. (2009). *Eğitim örgütlerinde örgüt kültürünün öğretmenlerin iş motivasyonu üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.